

DOPUSZCZALNOŚĆ WZNOWIENIA POSTĘPOWANIA KASACYJNEGO I WZNOWIENIOWEGO ZAKOŃCZONEGO POSTANOWIENIEM ODDALAJĄCYM WNIESIONY ŚRODEK ZASKARŻENIA

MICHAŁ HUDZIK*

DOI: 10.26399/iusnovum.v17.3.2023.22/m.hudzik

STRESZCZENIE

W artykule zbadano zagadnienie dopuszczalności wznowienia postępowania kasacyjnego albo wznowieniowego, które zakończyły się oddaleniem wniesionych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W tym celu analizie poddano przepisy o wznowieniu postępowania (art. 540 i art. 542 § 3 k.p.k.), zwłaszcza w zakresie używanego przez ustawodawcę sformułowania „postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem sądu” i zestawiono je z przepisami o kasacji (w zakresie występującego w art. 521 k.p.k. pojęć: „prawomocne orzeczenie kończące postępowanie sądowe” i „prawomocne orzeczenie sądu kończące postępowanie” oraz funkcjonującego zakazu tzw. superkasacji, który nie został przeniesiony do instytucji wznowienia postępowania). Zbadano także praktykę Sądu Najwyższego w ciągu ostatnich dwudziestu kilku lat oraz odwołano się do zmian historycznych, jakie na przełomie XX i XXI w. przechodziła procedura karna w zakresie instytucji nieważności orzeczeń i wznowienia postępowania.

Słowa kluczowe: kasacja, wznowienie postępowania, nieważność orzeczenia

* dr, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie (Polska), e-mail: mhud@kozminski.edu.pl, ORCID: 0000-0002-9811-7594

ADMISSIBILITY OF REOPENING CASSATION
AND REOPENING PROCEEDINGS CONCLUDED
WITH A DECISION DISMISSING THE EXTRAORDINARY APPEAL MEASURE

ABSTRACT

The article is aimed at examining the admissibility of reopening cassation and reopening proceedings concluded with a decision to dismiss the extraordinary appeal measure. To this end, the article explores provisions on proceedings reopening (Articles 540 and 542 § 3 CCP), with particular focus on the term 'court proceedings concluded with a final decision' used by the legislator, and juxtaposes this with provisions on cassation appeal (concerning terms used in Article 521 of the Code of Criminal Procedure – 'a final decision concluding court proceedings' and 'a final court decision concluding the proceedings', and on prohibition of the so-called super-cassation, which has not been transferred to the institution of reopening of the proceedings). The author also analyses Supreme Court practice over the last twenty-odd years and reflects on historical changes to criminal procedure at the turn of the 21st century with regard to the institutions of annulment of court decisions and reopening of the proceedings.

Keywords: cassation appeal, reopening of the proceedings, annulment of a court decision

Przepisy Rozdziału 56 Kodeksu postępowania karnego przewidują możliwość wznowienia (na wniosek strony, a w określonych prawem wypadkach – także z urzędu¹) postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem. Celem niniejszej analizy jest zbadanie i ustalenie tego, czy postępowaniem sądowym zakończonym prawomocnym orzeczeniem może być postępowanie kasacyjne lub wznowieniowe, a mówiąc ściślej – każde z tych postępowań, jeżeli zakończyło się wydaniem orzeczenia innego niż kasatoryjne.

Przed przystąpieniem do zasadniczej części rozważań związanych z wykładnią art. 540 i art. 542 § 3 k.p.k. w płaszczyźnie postępowań, które można wznowić, a zarazem orzeczeń, które mogą być wzruszone przy pomocy instytucji wznowienia postępowania, należy przypomnieć zmiany historyczne, jakim podlegała instytucja wznowienia postępowania zarówno z chwilą wejścia w życie nowej kodyfikacji procesu karnego w 1998 r., jak i w następnym ćwierćwieczu jej obowiązywania. Celem tego opracowania nie jest przy tym całościowa analiza zagadnienia związanego z ustaleniem kręgu orzeczeń, które mogą być zaskarżone tego rodzaju środkiem zaskarżenia, a jedynie rozstrzygnięcie, czy prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe może być postanowienie Sądu Najwyższego oddalające kasację (w tym jako oczywiście bezzasadną) oraz oddalające wniosek o wznowienie postępowania albo odmawiające przyjęcia takiego wniosku jako oczywiście bezzasadnego.

W Kodeksie postępowania karnego z 1969 r. wskazano, podobnie jak w obecnie obowiązującej kodyfikacji w art. 540 § 1, że wznowienie postępowania może dotyczyć postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem. Pierwotnie przewidziane były trzy podstawy wznowienia: *propter falsa* (art. 474 § 1

¹ Por. art. 542 § 3 k.p.k.

pkt 1 k.p.k. z 1969 r.), *propter nova* (art. 474 § 1 pkt 2 lit. a i b k.p.k. z 1969 r.) oraz bezwzględne przyczyny odwoławcze (art. 474 § 2 w zw. z art. 388 k.p.k. z 1969 r.). Od dnia 17 października 1997 r. (a więc na niespełna rok przed wejściem w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.) wprowadzona została dodatkowa przesłanka wznowienia – *propter decreta*, ale związana jedynie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego (art. 474 § 1 pkt 3 k.p.k. z 1969 r.).

Kodeks postępowania karnego z 1997 r. utrzymał instytucję wznowienia postępowania, wprowadzając jednak istotne zmiany w podstawach tego środka zaskarżenia. Pierwotnie akt ten przewidywał trzy podstawy wznowienia postępowania: *propter falsa* (art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k.), *propter nova* (art. 540 § 1 pkt 2 lit. a–c k.p.k.) oraz *propter decreta* (art. 540 § 2 i 3 k.p.k.). O ile pierwsza z podstaw w porównaniu z poprzednim stanem prawnym nie uległa zmianie, o tyle dwie pozostałe zmodyfikowano, choć w sposób, który w zasadzie pozostaje bez znaczenia dla rozstrzygnięcia zasadniczej kwestii dopuszczalności wznowienia postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego. Odnotować tylko wypada, że w ramach podstawy *propter decreta* już nie tylko określone orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mogły być podstawą wznowienia, ale także orzeczenia organu międzynarodowego, działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Polskę (art. 540 § 3 k.p.k.).

W nowym Kodeksie postępowania karnego zrezygnowano z uznania bezwzględnych przyczyn odwoławczych za jedną z podstaw wznowienia. Wynikało to z wprowadzenia w tej ustawie instytucji nieważności, która obejmowała niektóre z dotychczasowych bezwzględnych przyczyn odwoławczych (por. art. 101 § 1 pkt. 1–7 k.p.k. w pierwotnym brzmieniu²).

W kolejnych latach wznowienie postępowania ulegało przeobrażeniom, niekiedy istotnym, związanym z jednej strony z likwidacją instytucji nieważności (w 2003 r.³), a z drugiej – z wprowadzeniem zupełnie nowych podstaw wznowienia (art. 540a i art. 540b k.p.k., obowiązujące od dnia 1 lipca 2003 r.⁴; modyfikacji uległa także podstawa *propter decreta*, określona w art. 540 § 2 k.p.k.⁵).

Najważniejsze zmiany z punktu widzenia interesującego nas zagadnienia spowodowała likwidacja instytucji nieważności. Z jej zniesieniem rozszerzeniu uległ katalog bezwzględnych przyczyn odwoławczych⁶; uzupełniono także podstawy wznowienia postępowania o dodatkową przesłankę, opartą właśnie na uchybieniach

² Podstawy te odpowiadały bezwzględny przyczynom odwoławczym ujętym obecnie w art. 439 § 1 k.p.k.: pkt 1 (częściowo), pkt 2 (częściowo), pkt. 5–8, pkt 9 (częściowo – tylko w zakresie art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k.). Wiązało się to także z zawężeniem katalogu bezwzględnych powodów odwoławczych (por. art. 439 § 1 k.p.k. w pierwotnym brzmieniu).

³ Zob. Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadczeniu koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. nr 17, poz. 155).

⁴ Zob. Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadczeniu koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. nr 17, poz. 155).

⁵ Ustawa z dnia 16 lipca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 144, poz. 1178), zmieniająca Kodeks postępowania karnego z dniem 19 września 2009 r.

⁶ Por. art. 439 § 1 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2003 r.

wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k.⁷ Inaczej aniżeli w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r., bezwzględne przyczyny odwoławcze mogą obecnie stanowić podstawę wznowienia postępowania tylko z urzędu⁸; strona może jednak – w ramach sygnalizacji (art. 9 § 2 k.p.k.) – wskazywać potrzebę podjęcia przez sąd czynności z urzędu. Ustawodawca, wprowadzając w miejsce uchylanej instytucji nieważności rozszerzony katalog bezwzględnych przyczyny odwoławczych i czyniąc je jednocześnie podstawą wznowienia postępowania, zmierzał do utrzymania funkcji eliminacyjnej, jaką pełniła nieważność orzeczeń, pozwalającej – i to z urzędu – na wyeliminowanie z obrotu prawnego orzeczenia dotkniętego najpoważniejszymi uchybieniami, bez konieczności uciekania się do potrzeby wnoszenia kasacji (także kasacji nadzwyczajnej), której wniesienie – stosownie do zasady skargowości – oparte było na dobrej woli i wiedzy skarżącego.

Już w tym miejscu wskazać należy, z uwagi na przekształcenie podstaw nieważności orzeczenia w uwzględniane jedynie z urzędu podstawy wznowienia postępowania związane z bezwzględnymi przyczynami odwoławczymi (choć jedynie niektórymi), że na gruncie instytucji nieważności, choć początkowo w art. 101 § 1 k.p.k. ustawodawca posłużył się enigmatycznym określeniem, które powodowało trudności w jednoznacznym ustaleniu orzeczeń, jakich ona dotyczy⁹, dopuszczano stwierdzenie nieważności orzeczenia oddalającego kasację (we wcześniejszej literaturze, jeszcze przed uchwałą całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2000 r., I KZP 37/00, wskazywano, że chodzi tu o wyroki oddalające kasację¹⁰) czy wniosek o wznowienie postępowania¹¹. Postanowienie z dnia 22 września 1999 r., II KZ 68/99 jest o tyle istotne, że zostało wydane na gruncie stanu prawnego, który wprost nie przewidywał możliwości stwierdzenia nieważności orzeczenia oddalającego kasację albo wniosku o wznowienie postępowania. W tym wypadku to istota instytucji nieważności oraz charakterystyka postępowania kasacyjnego i wznowieniowego miały charakter decydujący dla przyjęcia dopuszczalności zastosowania instytucji stwierdzenia nieważności do wznowienia postępowania kasacyjnego i wznowieniowego. W uzasadnieniu tego postanowienia wskazano, że:

⁷ Por. art. 542 § 3 k.p.k. w brzmieniu nadanym Ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. nr 17, poz. 155.

⁸ Por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 5/05.

⁹ Zob. Z. Gostyński, w: J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1998, tezy 7–10 do art. 101.

¹⁰ Zob. S. Zabłocki, *Nowela k.p.k. z dnia 20 lipca 2000 r. Komentarz*, Warszawa 2000, LEX/el. 2022, tezy 12–13 do art. 101 – autor wyłączał jednak możliwość stwierdzenia nieważności postanowienia pozostawiającego wniosek o wznowienie postępowania bez rozpoznania – wynikało to ze zmian, jakie nastąpiły w obrębie art. 101 § 1 k.p.k., w których ustawodawca wskazał wprost, aby usunąć wątpliwości co do zbyt szerokiego zakresu orzeczeń, których nieważność można było stwierdzić, jakich rodzajów orzeczeń dotyczy ta szczególna instytucja.

¹¹ Zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 września 1999 r., II KZ 68/99, i z dnia 4 listopada 2002 r., III KO 51/00.

instytucja nieważności nie dotyczy tych orzeczeń sądowych, które wprawdzie nie mają charakteru incydentalnego, nie rozstrzygają jednak o przedmiocie procesu, lecz jedynie blokują dopuszczalność jego rozpoznania. Konstatacja ta opiera się na założeniu, że pojęcie „przedmiot procesu” powinno być w omawianym kontekście rozumiane ściśle, jako kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego lub inna kwestia, do rozstrzygnięcia której zmierza wyodrębnione postępowanie (np. postępowanie w przedmiocie odszkodowania za niesłuszne skazanie, postępowanie w przedmiocie wznowienia postępowania, postępowanie kasacyjne). Oczywiście, można zasadnie twierdzić, że każde postępowanie ma swój własny przedmiot. Tak np. postępowanie zainicjowane zażaleniem na postanowienie prokuratora o odmowie wszczęcia śledztwa (art. 306 k.p.k.) ma za przedmiot kwestię zasadności tej odmowy, postępowanie zainicjowane wnioskiem prokuratora o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania (art. 263 § 2 k.p.k.) ma za przedmiot kwestię zasadności tego wniosku, zaś posiedzenie wyznaczone przed rozprawą w trybie art. 339 k.p.k. zmierzać może do rozstrzygnięcia kwestii dopuszczalności postępowania. Wszystkie tego rodzaju kwestie mają jednak charakter uboczny (służebny) w stosunku do kwestii stanowiącej przedmiot zasadniczy, jakim jest w tych wszystkich wypadkach kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego.

Co więcej, dopuszczano nawet (choć pogląd ten wypowiedziano przed zmianą w art. 101 § 1 k.p.k., jaka nastąpiła 1 września 2000 r.) stwierdzenie nieważności orzeczenia wydanego w przedmiocie nieważności orzeczenia¹². W aprobującej glosie do tego judykatu wskazano wprost, że:

Orzeczenie w przedmiocie stwierdzenia nieważności może być nieważne niezależnie od trafności merytorycznego rozstrzygnięcia o nieważności zaskarżonego orzeczenia. Z tego względu należy uznać za dopuszczalny wniosek o stwierdzenie nieważności orzeczenia wydanego w następstwie rozpoznania wniosku o stwierdzenie nieważności, i to zarówno postanowienia sądu apelacyjnego, jak i Sądu Najwyższego. Jednakże wniosek taki musi być oparty na przyczynach nieważności odnoszących się do orzeczenia w przedmiocie nieważności wydanego przez sąd apelacyjny lub Sąd Najwyższy¹³.

Powyższe rozważania, poczynione jedynie tytułem przypomnienia uwarunkowań historycznych, jakie leżały u podstaw wprowadzenia art. 542 § 3 k.p.k., pozwalają na wskazanie, że wykładnia historyczna tego przepisu nie tylko nie stoi na przeszkodzie przyjęciu tezy o dopuszczalności wznowienia postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego, w tym zakończonych oddaleniem nadzwyczajnego środka zaskarżenia, ale tezę taką zdaje się silnie potwierdzać (do zmiany w prawa karnego procesowego w tym zakresie przyjdzie jeszcze odwołać się w dalszej części analizy).

¹² Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 1999 r., IV KO 39/99 (por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2001 r., IV KO 73/99; odmiennie jednak – postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2002 r., III KO 51/00). Z tym dniem modyfikacji uległa treść art. 101 § 1 k.p.k., który do tego momentu przewidywał, że orzeczenie (bez bliższego sprecyzowania, o jakiego rodzaju rozstrzygnięcia chodzi) jest nieważne z mocy samego prawa; od tej daty nieważne z mocy samego prawa mogły być wyroki, nakazy karne, a także postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania albo środka zabezpieczającego, oddalające wniosek o wznowienie postępowania oraz wydane na podstawie art. 420 § 1 lub 2 k.p.k.

¹³ E. Wędrychowska, OSP 1999, nr 11 (po zmianie art. 101 § 1 k.p.k. Sąd Najwyższy wykluczył możliwość stwierdzenia nieważności postanowienia w przedmiocie nieważności orzeczenia – postanowienie z dnia 4 listopada 2002 r., III KO 51/00).

W zasadzie większość komentarzy do Kodeksu postępowania karnego zajmuje zbieżne stanowisko, opowiadając się za niedopuszczalnością wznowienia postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego zakończonych postanowieniem oddalającym kasację czy wniosek. Podkreśla się, że nie jest możliwe wznowienie, zarówno na wniosek strony, jak i z urzędu, samego postępowania o wznowienie, zakończonego uprzednio prawomocnym orzeczeniem sądu o oddaleniu wniosku strony lub o braku podstaw do wznowienia *ex officio*, gdyż jego przedmiotem nie jest ani odpowiedzialność prawna, ani inna kwestia uboczna niezwiązana z postępowaniem odnośnie do tej odpowiedzialności, lecz problem istnienia podstaw do samego wznowienia procesu, w sytuacji gdy zagadnienie odpowiedzialności prawnej jest już rozstrzygnięte prawomocnym orzeczeniem sądu¹⁴. Jedyne J. Matras wskazuje, że sporna jest kwestia wznowienia postępowania wznowieniowego zakończonych orzeczeniem oddalającym wniosek o wznowienie postępowania na podstawie bezwzględnych przyczyn odwoławczych¹⁵.

W opracowaniach monograficznych i artykułowych dopuszcza się z kolei możliwość wznowienia postępowania kasacyjnego lub wznowieniowego¹⁶. Wskazuje się, że wykładnia językowa art. 540 § 1 i art. 542 § 3 k.p.k. nie prowadzi do jednoznacznych i rozstrzygających wniosków, ustawodawca w szczególności nie wskazał, o jakiego rodzaju postępowanie sądowe chodzi. Brak owego zastrzeżenia, a zwłaszcza takiej formuły, która ograniczać miałyby postępowanie sądowe jedynie do takiego, w którym rozstrzygano o odpowiedzialności karnej, wskazuje jednak silnie na to, że zakres przedmiotowy postępowań sądowych jest szerszy. Ustawodawca nie posłużył się bowiem taką formułą, która mogłaby wskazywać, że chodzi o główne postępowanie sądowe (np. postępowanie sądowe w sprawie o przestępstwo). Skoro więc ustawodawca nie uczynił w tym względzie żadnych zastrzeżeń prowadzących do wykluczenia postępowań ubocznych, nie można tego czynić

¹⁴ J. Grajewski, S. Steinborn, w: L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX/el. 2022, t. 2 do art. 540 – z powołaniem się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2010 r., V KO 47/10. Pogląd taki, z powołaniem się na ten judykat, zajął również W. Grzeszczyk (*Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el. 2022, teza 1 do art. 540). Zob. także A. Sakowicz, w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2020, teza 9 do art. 540 i powołane tam postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2011 r., III KO 99/10, oraz S. Zabłocki, w: J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2004, s. 648; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2012, Legalis 2022, teza 3 do art. 540.

¹⁵ J. Matras, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2022, teza 4 do art. 540 k.p.k.; podobnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 grudnia 2019 r., II KZ 50/19.

¹⁶ Zob. J. Samochowiec, *Przedmiot wznowienia postępowania z mocy art. 474 k.p.k.*, PPK 1978, nr 4, s. 69; M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego w PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980, s. 61; D. Szumiło-Kulczycka, *Prawne warunki dopuszczalności wznowienia postępowania sądowego*, w: *Srodki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Warszawa 2000, s. 224; P. Kalinowski, *Derogacja przez Trybunał Konstytucyjny podstawy normatywnej orzeczenia sądu karnego jako przesłanka wznowienia postępowania – uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, w: *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądowi Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014, s. 245.

w drodze wykładni. W doktrynie procesu karnego wypracowano wiele podziałów postępowania sądowego¹⁷. Najwłaściwsze zdają się te poglądy, w ramach których wskazuje się, że wznowienie postępowania jest dopuszczalne w tych sprawach, które zostały zakończone prawomocnym orzeczeniem rozstrzygającym o odpowiedzialności karnej, bądź te, w których rozstrzygnięto o przedmiocie procesu, choćby nie dotyczyły kwestii odpowiedzialności karnej, a nawet uboczne, to jest toczone się poza zasadniczym nurtem procesu, o ile mają charakter autonomiczny względem tego nurtu, a więc nie są z nim związane. Zakresem wznowienia będą więc objęte także niektóre postępowania uboczne, przy założeniu jednak, że mają one charakter autonomiczny względem głównego nurtu procesu i dlatego mogą stanowić osobny przedmiot wniosku o wznowienie. Nie będzie to jednak dotyczyło takich postępowań, które nie mają charakteru samoistnego i wiążą się ściśle z głównym przedmiotem procesu¹⁸. S. Śliwiński wskazywał – na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. w jego wersji obowiązującej w latach 50. XX wieku – że przepisy o wznowieniu postępowania odnoszą się przede wszystkim do spraw zakończonych wyrokiem prawomocnym, niezależnie od tego, czy wydanym w postępowaniu zwyczajnym, czy szczególnym. Postulował przy tym, by wznowienie postępowania dotyczyło wszelkich orzeczeń, postanowień lub zarządzeń prawomocnie kończących proces w ogólności lub przynajmniej pewien wycinek postępowania¹⁹.

O rodzaju postępowania sądowego, które ma być prawomocnie zakończone orzeczeniem, możemy także wnioskować na podstawie przesłanek wznowienia. Przy tym, co należy wyraźnie podkreślić, z uwagi na ich różnorodność (art. 540 § 1 pkt. 1 i 2, § 2 i § 3, art. 540a, art. 540b oraz art. 542 § 3 k.p.k.), nie można tego czynić w sposób generalny, w odniesieniu do wszystkich przesłanek łącznie. Każda z nich bowiem dotyczy zgoła innej sytuacji procesowej czy wadliwości orzeczenia. W szczególności nie można rozciągać przedmiotu postępowania sądowego, którego dotyczy wymieniona jako druga w § 1 art. 540 k.p.k. przesłanka *propter nova*, na przedmiot postępowań sądowych, których mogą dotyczyć pozostałe przesłanki²⁰. Nie pozwalają na to nie tylko różny charakter podstaw wznowieniowych (pod względem faktycznym i prawnym), ale nade wszystko treść pierwszej części art. 540 § 1 k.p.k. oraz art. 542 § 3 k.p.k. W żadnej z tych jednostek redakcyjnych ustawodawca nie posłużył się jakimkolwiek określeniem zawężającym przedmiot postępowania sądowego jedynie do głównego nurtu procesu karnego, a więc kwestii odpowiedzialności karnej (sądowego postępowania karnego, sądowego

¹⁷ Por. D. Szumiło-Kulczycka, *Prawne warunki dopuszczalności...*, op. cit., s. 215–221, oraz J. Kosonoga, *Prawomocne orzeczenie kończące postępowanie sądowe w rozumieniu art. 540 § 1 k.p.k.*, w: idem (red.), *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd Orzecznictwa za rok 2017*, Warszawa 2018, s. 521–524 i powołane w obu pracach źródła.

¹⁸ Zob. J. Kosonoga, *Prawomocne orzeczenie...*, op. cit., s. 522; M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego...*, op. cit., s. 59; D. Szumiło-Kulczycka, *Prawne warunki dopuszczalności...*, op. cit., s. 219–220.

¹⁹ S. Śliwiński, *Wznowienie postępowania karnego w prawie Polski na tle porównawczym*, Warszawa 1957, s. 230.

²⁰ Por. także J. Kosonoga, *Prawomocne orzeczenie...*, op. cit., s. 523–524.

postępowania w sprawie o przestępstwo, itp.). Wykorzystał natomiast zwroty z tego punktu widzenia obojętne: „postępowanie sądowe” i „postępowanie”.

Przy dokonywaniu wykładni art. 540 § 1–3 i art. 542 § 3 k.p.k. co do zakresu postępowań, które mogą być wznowione, nie można pominąć przepisu o kasacji nadzwyczajnej – art. 521 § 1 k.p.k. Kasacja, co prawda, choć jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, to pełni jednak odmienne (poza, być może, zakresem bezwzględnych przyczyn odwoławczych jako podstaw zaskarżenia – art. 523 § 1 k.p.k., oraz orzekania przez sąd kasacyjny – art. 536 k.p.k.) funkcje aniżeli wznowienie postępowania, co widoczne jest najbardziej właśnie w odrębnych (poza uchybieniami określonymi w art. 439 § 1 k.p.k.) podstawach zaskarżenia. O ile kasacja ma charakter jedynie kontrolny, o tyle wznowienie postępowania – co do zasady – charakter rehabilitacyjno-naprawczy. Pierwszy ze środków zaskarżenia ma wyłącznie wymiar historyczny (oparty może być tylko na uchybieniach zaistniałych w czasie postępowania), drugi ma charakter mieszany, historyczno-prospektywny (oparty jest z jednej strony na nowych elementach – wznowienie *propter nova, propter decreta*, art. 540a k.p.k. i ujawnieniu zdarzeń przeszłych, mogących mieć wpływ na treść wyroku – *propter falsa*, a z drugiej – na uchybieniach zaistniałych w czasie postępowania – art. 542 § 3 k.p.k.).

Niezależnie jednak od różnic w zakresie funkcji tych środków zaskarżenia i celów wywołanych nimi postępowań, nie wolno zapominać, przy dokonywaniu wykładni art. 540 i art. 542 § 3 k.p.k., że obie instytucje zostały zamieszczone w Kodeksie postępowania karnego w jednym dziale (Dział XI), co dodatkowo powinno wzmacniać uwzględniany w procesie interpretacji zakaz wykładni hominimicznej. Zakaz ten, zasadzający się na założeniu racjonalności ustawodawcy, zabrania przypisywania odmiennego znaczenia zwrotom w obrębie danego aktu lub gałęzi prawa. W tej sytuacji przypomnieć więc należy, że art. 521 k.p.k. pozwala na zaskarżenie kasacją nadzwyczajną każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie sądowe²¹. Na gruncie kasacji, a uprzednio rewizji nadzwyczajnej przyjmowano, i przyjmuje się nadal, że prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe (w rozumieniu art. 521 k.p.k. w jego pierwotnej wersji, jak i art. 463 § 1 k.p.k. z 1969 r.) jest takie orzeczenie, które prawnie wyłącza możliwość dalszego zwykłego toku instancyjnego, a nie jakiegokolwiek postępowania w ogóle²². Przy czym pojęcie postępowania sądowego obejmuje nie tylko postępowanie w kwestii zasadniczego przedmiotu procesu (a więc odpowiedzialności karnej), ale także inne postępowania, które nie są bezpośrednio związane z biegiem głównego nurtu postępowania i nie rozstrzygają ani o przedmiocie, ani o losach postępowania zasadniczego. Wyjątkowo jedynie S. Kalinowski przyjmował,

²¹ Tak w pierwotnym brzmieniu tego przepisu, jak i po jego zmianie w 2003 r. poprzez zastąpienie tego sformułowania zwrotem: „prawomocne orzeczenie sądu kończące postępowanie” – zmiana ta nie zawęziła ani nie rozszerzyła, i nie miała tego na celu, zakresu postępowań sądowych, w których wniesienie takiej kasacji jest dopuszczalne, a poszerzyła zakres przedmiotowy tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia o postanowienia sądu o utrzymaniu w mocy postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, które w pierwotnej formule art. 521 k.p.k. nie mieściły się.

²² Z. Doda, *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym (węzłowe zagadnienia)*, Warszawa 1972, s. 120–121, 123.

że określenie „postępowanie sądowe” obejmowało jedynie postępowanie, w którym sąd wydawał wyrok uniewinniający albo stwierdzający popełnienie czynu zabronionego²³. W swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy za takowe orzeczenie kończące postępowanie sądowe/sądu kończące postępowanie uznawał wiele różnego rodzaju rozstrzygnięć²⁴, w tym – co istotne – także w zakresie postępowania kasacyjnego czy wznowienia postępowania: postanowienia o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania²⁵, postanowienia utrzymujące w mocy zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji²⁶, postanowienia oddalające wniosek o wznowienie postępowania²⁷.

Wspierającego argumentu – i to w trojaki sposób – dostarcza też funkcjonujący w obrębie postępowania kasacyjnego zakaz wnoszenia tzw. superkasacji, określony w art. 539 k.p.k. Po pierwsze, uznanie przez ustawodawcę za niedopuszczalne wniesienie kasacji od orzeczenia Sądu Najwyższego (a zatem – *lege non distinguente* – wyroku i postanowienia, w tym oddalającego wniesiony środek zaskarżenia) zapadłego w następstwie rozpoznania kasacji, musi prowadzić do wniosku, że orzeczenie takie, w wypadku braku tego rodzaju zakazu, stanowiłoby rozstrzygnięcie, które może być przedmiotem zaskarżenia – w innym wypadku tego rodzaju przepis byłby w zasadzie zbędny. Chodzi oczywiście o orzeczenia, które mogą być zaskarżone kasacją nadzwyczajną (art. 521 k.p.k.), a zatem muszą stanowić orzeczenie sądu kończące postępowanie, gdyż z prostej przyczyny braku wyroku sądu odwoławczego jako substratu zaskarżenia w takiej sytuacji kasacja strony w takim układzie jest w ogóle wykluczona. Po drugie, zakaz ten wyłącza jedynie możliwość wniesienia kasacji – ustawa milczy co do możliwości wznowienia postępowania przed Sądem Najwyższym, zakończonego orzeczeniem wydanym w następstwie rozpoznania kasacji. Zakładając racjonalność ustawodawcy, musimy przyjąć, że gdyby jego wolą było wyłączenie – oprócz uniemożliwienia wniesienia tzw. superkasacji – procedowania w przedmiocie wznowienia postępowania kasacyjnego, to zawarłby dodatkowy zakaz w przepisach Kodeksu postępowania karnego. W wypadku braku tego rodzaju zakazu, przy jednoczesnym funkcjonowaniu zakazu wnoszenia tzw. superkasacji, oznaczać musi, iż ustawodawca nie wyłączył możliwości wznowienia postępowania kasacyjnego. Po trzecie wreszcie,

²³ S. Kalinowski, *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym*, Warszawa 1954, s. 36.

²⁴ Kończąc postępowanie także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, również pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem, że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, powodując trwałe skutki: prawomocne postanowienie sądu wydane w przedmiocie odtworzenia akt (postanowienie z dnia 29 maja 2012 r., III KK 88/12), o przypadku poręczenia (postanowienie z dnia 21 stycznia 1998 r., II KKN 416/97), o utrzymaniu w mocy zarządzenia o odmowie przyjęcia apelacji lub kasacji, postanowienie o pozostawieniu apelacji lub kasacji bez rozpoznania; stwierdzające dopuszczalność lub niedopuszczalność ekstradycji (uchwała z dnia 17 października 1996 r., I KZP 27/96), a także postanowienie w przedmiocie przejęcia lub przekazania skazanego (art. 608) oraz postanowienie w przedmiocie określenia kwalifikacji prawnej czynu według prawa polskiego oraz kary albo środka podlegającego wykonaniu (art. 611c) – zob. także D. Świecki, w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2023, teza 2 do art. 521.

²⁵ Postanowienia z dnia 19 grudnia 2006 r., II KK 156/06 oraz z dnia 28 października 2021 r., III KK 237/21.

²⁶ Postanowienie z dnia 3 grudnia 2010 r., II KK 140/10.

²⁷ Postanowienia z dnia 25 września 2013 r., III KK 231/13 oraz z dnia 22 stycznia 2020 r., III KK 640/19.

ustawodawca nie recypował na potrzeby postępowania wznowieniowego – ani wprost, ani nawet w drodze odpowiedniego stosowania – zakazu wnoszenia tzw. superkasacji, albowiem w art. 545 § 1 k.p.k. nie zawarto odesłania do art. 539 k.p.k. Oznacza to, że orzeczenie Sądu Najwyższego, wydane po przeprowadzeniu postępowania wznowieniowego, może być zaskarżone kasacją nadzwyczajną (art. 521 k.p.k.), a także może stanowić przedmiot wznowienia postępowania (choć w zasadzie na podstawach wskazanych w art. 540 § 1 pkt 1, § 2 i § 3 oraz art. 542 § 3 k.p.k.).

Również Sąd Najwyższy uznaje, że orzeczenia wydane w postępowaniach kasacyjnych czy wznowieniowych, a mówiąc ściśle – rozstrzygnięcia je kończące, są orzeczeniami kończącymi postępowania (sądowe), które mogą być przedmiotem kasacji (w wypadku kasacji z wyjątkiem tych, które objęte są zakazem wnoszenia tzw. superkasacji)²⁸. Poglądy w tych orzeczeniach wynikają w części ze stanowiska zajętego w postanowieniu z dnia 26 września 1996 r., II KKN 87/96. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy przyjął, że zakaz wnoszenia tzw. superkasacji, określony w art. 467a § 2 k.p.k. z 1969 r., nie dotyczy sytuacji, w której poprzednia skarga kasacyjna została przez sąd kasacyjny pozostawiona bez rozpoznania. Postanowienie sądu kasacyjnego o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania nie stanowi w takim wypadku orzeczenia „zapadłego w następstwie rozpoznania kasacji”, które może być zaskarżone kasacją.

Przytoczone tu rozstrzygnięcia przemawiają za tym, że orzeczenia będące w tych sprawach przedmiotem zaskarżenia kasacją nadzwyczajną były orzeczeniami kończącymi postępowanie sądowe (czy, posługując się obecną terminologią, orzeczeniami sądu kończącymi postępowanie) – w przeciwnym bowiem razie kasacja nadzwyczajna od tych orzeczeń byłaby niedopuszczalna. W tym świetle trudno zaś rozsądnie przyjmować, że na gruncie kasacji (zwłaszcza jeśli oparta jest na zarzutach związanych z bezwzględными przyczynami odwoławczymi) rozstrzygnięcia taki kończą postępowania sądowe, a na potrzeby wznowienia postępowania charakter taki tracą – i to w sytuacji, gdy ustawa posługuje się w istocie jednobrzmiącymi zwrotami. Dodatkowo, wyłączenie w drodze wykładni z zakresu postępowań, w których można wznowić postępowanie sądowe, postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego oznaczałoby, że ustawodawca dopuszczałby tolerowanie funkcjonowania w obrocie prawnym orzeczeń wydanych w tych szczególnych trybach kontrolnych, a dotkniętych bezwzględną przyczyną odwoławczą (przynajmniej do czasu, gdy któryś z podmiotów szczególnych zdecydowałby się na wniesienie kasacji nadzwyczajnej). W odniesieniu do art. 542 § 3 k.p.k. dokonywanie tego rodzaju wykładniczego rozróżnienia i wyłączenia postępowania zakończonego

²⁸ Zob. powołane już wyżej postanowienia z dnia 19 grudnia 2006 r., II KK 156/06 oraz z dnia 28 października 2021 r., III KK 237/21 (kasacja od postanowienia Sądu Najwyższego o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania), postanowienie z dnia 3 grudnia 2010 r., II KK 140/10 (kasacja od postanowienia Sądu Najwyższego utrzymującego w mocy zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji), postanowienia z dnia 25 września 2013 r., III KK 231/13 oraz z dnia 22 stycznia 2020 r., III KK 640/19 (kasacje wniesione od postanowień Sądu Najwyższego oddalających wnioski o wznowienie postępowania).

oddaleniem kasacji albo wniosku o wznowienie postępowania nie znajduje oparcia w wykładni celowościowej.

W sprawie II KK 231/13 trafnie przy tym wskazano, że:

Bezsprzecznie, art. 547 § 1 k.p.k. wprost określa zakaz skarżenia orzeczeń oddalających wniosek wznowieniowy, a wydanych przez wskazane wyżej sądy. Zakaz ten dotyczy jednak jedynie postępowania wznowieniowego, a więc zaskarżania postanowień oddalających wnioski o wznowienie postępowania w drodze postępowania instancyjnego. Tym samym, zakazem tym nie jest objęta możliwość zaskarżenia takiego orzeczenia innym nadzwyczajnym środkiem odwoławczym, jakim jest kasacja. Środek ten, w oczywisty sposób, wobec treści art. 519 k.p.k. (wskazującego możliwość wywodzenia kasacji jedynie od wyroków) nie jest dostępny dla stron, lecz art. 521 k.p.k. pozwala wymienionym w jego dyspozycji podmiotom szczególnie wywodzić kasację „od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie”.

Podkreślić przy tym trzeba, że zakaz skarżenia orzeczeń następczych wydanych przez Sąd Najwyższy po wznowieniu postępowania (art. 547 § 3 k.p.k.), co zresztą wynika z dalszej części przywołanej wypowiedzi, obejmuje wyłącznie zakaz wniesienia środków odwoławczych (apelacji i zażaleń), a nie jakichkolwiek środków zaskarżenia (a więc kasacji czy wniosków o wznowienie postępowania). Analogicznie, choć ustawa wyłącza możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie sądu apelacyjnego oddalającego wniosek o wznowienie postępowania (art. 547 § 1 *in fine* k.p.k.), to dopuszczalna jest kasacja od takiego postanowienia (choć jedynie, z uwagi na formę orzeczenia, kasacja nadzwyczajna – art. 521 k.p.k.)²⁹.

W dotychczasowej praktyce Sąd Najwyższy wykluczał, w wielu orzeczeniach, możliwość wznowienia postępowania kasacyjnego. Stanowisko to, u swoich źródeł, ma dwa zasadnicze orzeczenia: postanowienie z dnia 12 kwietnia 2001 r., III KO 53/99, oraz postanowienie z dnia 27 czerwca 2001 r., III KO 115/00, na które powołują się rozstrzygnięcia późniejsze (w sposób bezpośredni albo w sposób pośredni – poprzez odwołanie się do orzeczeń późniejszych, które odwołują się do co najmniej jednego z tych dwóch judykatów). Na marginesie i dla porządku odnotować jeszcze trzeba, że oba orzeczenia zapadły dwa lata przed uchycieniem instytucji nieważności i przeniesieniem jej przesłanek do bezwzględnych przyczyn odwoławczych oraz uznaniem ich za podstawy wznowienia postępowania.

W sprawie, w której wydano pierwsze ze wskazanych orzeczeń, wniesiono do Sądu Najwyższego wniosek o wznowienie postępowania, w której orzekał w pierwszej instancji sąd rejonowy, a w instancji odwoławczej – sąd wojewódzki. W sprawie tej wniesiona była uprzednio kasacja, którą Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 8 kwietnia 1999 r. oddalił jako, oczywiście, bezzasadną. Następnie wniosek o wznowienie postępowania złożył obrońca skazanego; wniosek ten jednak nie dotyczył wznowienia postępowania kasacyjnego, a postępowania karnego w przedmiocie rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej oskarżonego, jakie toczyło się przed

²⁹ Por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 czerwca 2018 r., III KK 235/18 i z dnia 22 stycznia 2020 r., III KK 640/19, którymi wskutek kasacji Rzecznika Praw Obywatelskich uchylono z powodu bezwzględnej przyczyny odwoławczej – art. 439 § 1 pkt. 1 i 2 k.p.k. odpowiednio) postanowienia sądów apelacyjnych oddalających wniosek o wznowienie.

sądami powszechnymi. Rozstrzygając kwestię dopuszczalności orzekania w tej sprawie przez Sąd Najwyższy, podkreślono, że w art. 544 § 2 k.p.k., który określa właściwość wznowieniową Sądu Najwyższego, wskazano, iż ustawa posługuje się w tej mierze zwrotem „postępowanie zakończone orzeczeniem”, a nie „postępowanie, w którym orzekał”. W tym kontekście uznano, że skoro oddalając kasację Sąd Najwyższy orzeka wyłącznie o niezasadności tego środka zaskarżenia i nie wkracza w związku z tym w sferę, w której zaskarżony wnioskiem o wznowienie postępowania wyrok korzysta z powagi rzeczy osądzonej, to właśnie to orzeczenie, a nie rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego, kończy postępowanie karne. W wyniku tych rozważań Sąd Najwyższy stanął na stanowisku: „Nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie karne, o jakim mowa w art. 544 § 1 i 2 k.p.k., orzeczenie Sądu Najwyższego, którym sąd ten oddalił kasację”³⁰.

Rozstrzygnięcie to jest słuszne i znajduje oparcie w obowiązujących przepisach oraz istocie postępowania kasacyjnego i charakterze orzeczenia oddalającego kasację; pogląd ten należy więc podzielić w całej rozciągłości. Niestety, judykat ten wielokrotnie został jednak powołany (np. w sprawach: SDI 10/06, V KO 64/06, V KO 15/07, IV KZ 59/08, IV KO 108/08, II KO 57/12, II KO 67/12, II KO 17/13) – wbrew temu, co było rzeczywistym przedmiotem rozstrzygania i analizy – jako uzasadnienie dla tezy jakoby niedopuszczalne miałyby być wznowienie postępowania kasacyjnego zakończonego oddaleniem kasacji, podczas gdy wypowiedzi o takiej treści w orzeczeniu tym brak³¹. Może to wynikać albo z faktu, że sama teza postanowienia może (choć moim zdaniem nie powinna) budzić wątpliwości, czy rozstrzyga o rodzaju postępowania, które może być wznowione, czy też odnosi się wyłącznie do relacji postanowienia oddalającego kasację i postępowania głównego w kontekście właściwości funkcjonalnej, albo z tego, że uznano treść samego art. 544 § 2 k.p.k. jako stojącą na przeszkodzie wznowienia postępowania kasacyjnego.

Argument (a także oparte wyłącznie albo w głównej mierze na nim orzeczenia), odwołujący się do treści art. 544 § 2 k.p.k., który to przepis determinować miałby niedopuszczalność wznowienia postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego, należy *a limine* odrzucić. Przepis ten dotyczy bowiem tylko i wyłącznie właściwości i jedynie tę materię rozstrzyga. Nie określa, jakiego rodzaju postępowanie może zostać wznowione ani tego, przeciwko jakiego rodzaju orzeczeniom nadzwyczajny środek zaskarżenia w postaci wniosku o wznowienie postępowania służy. Wskazuje jedynie na relację między właściwością wznowieniową a postępowaniem, które ma być wznowione, zastrzegając jedynie to, że jeżeli postępowanie, które ma zostać wznowione, zakończyło się orzeczeniem Sądu Najwyższego, to właśnie ten Sąd jest właściwy do orzekania w przedmiocie wznowienia. Jeżeli zatem żąda się wznowienia postępowania w sprawie o przestępstwo, w której Sąd Najwyższy oddalił kasację, to takie rozstrzygnięcie nie kończyło postępowania, gdyż w żadnym zakresie Sąd ten nie ingerował w rozstrzygnięcie o odpowiedzialności karnej, a orzeczeniem

³⁰ Postanowienie to, z taką właśnie tezą, zostało opublikowane w OSNKW 2001, z. 7–8, poz. 67.

³¹ Por. także D. Świecki, w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, teza 4 pkt 9 do art. 540 k.p.k. – autor przywołał, co prawda, postanowienie z dnia 5 lipca 2007 r., V KO 15/07, ale w postanowieniu tym odwołano się do postanowienia w sprawie III KO 53/99.

kończącym postępowanie będzie orzeczenie sądu powszechnego albo wojskowego (pierwszej albo drugiej instancji – w zależności od tego, na jakim etapie zakończyło się postępowanie). Natomiast jeśli żąda się wznowienia postępowania kasacyjnego czy wznowieniowego, to orzeczeniem kończącym to postępowanie jest właśnie orzeczenie Sądu Najwyższego, nawet jeżeli Sąd Najwyższy oddalił kasację albo wniosek o wznowienie postępowania; nie będzie nim natomiast orzeczenie sądu powszechnego, którego uprzednio dotyczyła kasacja, lub wniosek o wznowienie postępowania.

W art. 544 § 2 k.p.k. nie określa się ani zakresu, w jakim postępowanie może być wznowione (jakiego rodzaju orzeczenie może być zaskarżone tego rodzaju nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia), ani przesłanek wznowienia. Przepis ten ma charakter wyłącznie kompetencyjny, określający tylko i wyłącznie, który sąd w strukturze władzy sądowniczej jest uprawniony do orzekania w przedmiocie wznowienia. Wykorzystanie więc treści tego przepisu przy ocenie dopuszczalności wznowienia postępowania wznowieniowego jest pozbawione podstaw.

Wadliwość w argumentacji polegająca na odwołaniu się do art. 544 § 2 k.p.k. widać w takich postanowieniach, w których treść art. 540 § 1 k.p.k. co do zakresu orzeczeń, od których ten nadzwyczajny środek zaskarżenia może być wnoszony, wykładana jest przez treść przepisu art. 544 § 2 k.p.k., regulującego jedynie kwestie właściwości funkcjonalnej do rozpoznania wniosku, a w szczególności – od strony negatywnej – właściwości Sądu Najwyższego. Przykładem tego rodzaju błędu są motywy wskazane chociażby w postanowieniu z dnia 5 lipca 2007 r., V KO 15/07 (też następnie wielokrotnie powielane), w których stwierdzono:

Wniosek o wznowienie postępowania okazał się niedopuszczalny z mocy ustawy. Przez postępowanie zakończone orzeczeniem Sądu Najwyższego, o którym mowa w art. 544 § 2 k.p.k., należy rozumieć jedynie postępowanie, które co do meritum zakończyło się przed Sądem Najwyższym. Trafne zatem jest zapatrywanie prawne, że nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w rozumieniu wskazanego przepisu orzeczenie, którym Sąd Najwyższy oddala kasację. W takim bowiem układzie procesowym nie dochodzi do naruszenia prawomocności orzeczenia, które zostało kasacją zaskarżone (zob. postanowienie SN z 12 kwietnia 2001 r., III KO 53/99, OSNKW 2001, z. 7–8, poz. 87; postanowienie SN z 27 czerwca 2001 r., III KO 115/00, OSNKW 2001, z. 9–10, poz. 83). Skoro więc postanowienie oddalające kasację nie może być przedmiotem postępowania wznowieniowego, Sąd Najwyższy pozostawił wniosek o wznowienie postępowania obrońcy K.N. bez rozpoznania (art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 545 § 1 k.p.k.) i obciążył skazanego kosztami sądowymi za postępowanie wznowieniowe (art. 639 k.p.k.).

W jednym tylko orzeczeniu Sąd Najwyższy dostrzegł wadliwość tego rodzaju procesu argumentacyjnego. W postanowieniu z dnia 13 stycznia 2017 r., SDI 70/16, wskazał, że przeszkodą do wznowienia nie jest to, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest już utrwalony pogląd, iż wydanie przez Sąd Najwyższy postanowienia, którym oddalono kasację, nie ma znaczenia w kontekście właściwości sądu w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania (por. np. postanowienia: z dnia 12 kwietnia 2001 r., III KO 53/99; z dnia 27 czerwca 2001 r., III KO 115/00). W stanowisku tym chodzi bowiem o to, że sam fakt rozstrzygnięcia o bezzasadności skargi kasacyjnej decyduje tylko o niesłuszności tego nadzwyczajnego środka

zaskarżenia i nie zmienia tego, iż postępowanie sądowe zakończyło się prawomocnym orzeczeniem sądu okręgowego lub apelacyjnego. Podkreślono przy tym, że w tej sprawie wnioski o wznowienie nie dotyczyły postępowania dyscyplinarnego, ale tego postępowania sądowego, które zakończyło się odmową przyjęcia kasacji.

Drugim orzeczeniem, które obok postanowienia w sprawie III KO 53/99 stanowi filar poglądu o niedopuszczalności wznowienia postępowań kasacyjnego czy wznowieniowego, jest postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2001 r. III KO 115/00, które zresztą w swojej argumentacji wykorzystuje także postanowienie wydane dwa miesiące wcześniej w sprawie III KO 53/99. Tym razem Sąd Najwyższy wskazał, że:

w sytuacji gdy Sąd Najwyższy oddalił kasację wniesioną od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie, to niezależnie od tego, czy przedmiotem wniosku o wznowienie postępowania są podstawy *de novis*, czy też *ex delicto* – wskazujące na dopuszczenie się przestępstwa w związku z postępowaniem prowadzonym zarówno przed prawomocnym jego zakończeniem, jak i w postępowaniu kasacyjnym – o właściwości sądu do rozpoznania tego wniosku decyduje wyłącznie ustalenie, którego sądu orzeczenie zakończyło prawomocnie objęte tym wnioskiem postępowanie (art. 544 § 1 i 2 k.p.k.); orzeczeniem tym nie jest bowiem wskazane na wstępie rozstrzygnięcie oddalające kasację.

Teza tego publikowanego orzeczenia³² znów oscyluje wokół problematyki właściwości sądu wznowieniowego, a w samym postanowieniu Sąd Najwyższy stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał sprawę sądowi apelacyjnemu do rozpoznania sprawy wniosku o wznowienie postępowania.

W zakresie, w jakim w orzeczeniu tym odwołano się do kwestii art. 544 § 2 k.p.k., odsyłam do argumentów przedstawionych już wyżej. *Novum* w wypadku tego orzeczenia jest jednak to, że obok analizy zagadnienia właściwości funkcjonalnej związanej z rozpoznaniem wniosku o wznowienie postępowania Sąd Najwyższy odniósł się do możliwości badania na potrzeby postępowania wznowieniowego okoliczności mających miejsce po wydaniu prawomocnego wyroku, w ramach postępowania kasacyjnego, w tym przedkasacyjnego (w sprawie obrońca powoływał się bowiem we wniosku o wznowienie postępowania m.in. na to, że właśnie w postępowaniu przedkasacyjnym ukrycia bądź podrobienia dokumentów zawartych w aktach sprawy przedstawionej Sądowi Najwyższemu w celu rozpoznania kasacji).

Sąd Najwyższy podkreślił, że choć wydane w wyniku rozpoznania kasacji orzeczenie Sądu Najwyższego jest prawomocne i kończy ono postępowanie kasacyjne, to nie jest to wystarczające do uznania, że w każdym wypadku orzeczenie takie jednocześnie kończy postępowanie w rozumieniu art. 540 § 1 i art. 544 § 1 i 2 k.p.k. Skoro kasację wnosi się od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie sądowe (art. 519, art. 521 k.p.k.), to właśnie to orzeczenie jest tym, do którego odnosi się art. 540 § 1 k.p.k., chyba że Sąd Najwyższy, po uchyleniu zaskarżonego orzeczenia, wyda orzeczenie następcze w postaci uniewinnienia oskarżonego albo umorzenia postępowania (art. 537 § 2 k.p.k.). W sytuacji natomiast, gdy Sąd Najwyższy oddali kasację, wtedy orzeczenie sądu powszechnego nie traci waloru orzeczenia

³² OSNKW 2001, z. 9–10, poz. 83.

prawomocnie kończącego postępowanie, gdyż nie zostało ono skutecznie podważone³³.

W pisemnych motywach postanowienia odwołano się do pracy M. Biłyja, A. Murzynowskiego³⁴, wskazując, że autorzy zwracali uwagę na konieczność różnicowania rodzajów orzeczeń zapadających w wyniku wniesienia rewizji nadzwyczajnej z punktu widzenia podstaw wznowienia postępowania.

Szczególnie interesująca w omawianym judykacie w zakresie podstaw wznowienia postępowania (głównego w przedmiocie odpowiedzialności karnej, nawet jeżeli toczyło się postępowanie kasacyjne, które zakończyło się oddaleniem kasacji) jest wypowiedź, w której przyjęto, że popełnienie przestępstwa w związku z postępowaniem kasacyjnym, nawet jeżeli miało wpływ na treść orzeczenia oddalającego kasację, pozostaje bez wpływu dla możliwości wznowienia postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, chyba że zostanie wykazane, że fakt ten mógł mieć jednocześnie wpływ na treść orzeczenia prawomocnie kończącego postępowanie. Stwierdzenie takiego wpływu pociągnęłoby za sobą konieczność uchylecia właśnie orzeczenia sądu powszechnego, nie zaś rozstrzygnięcia oddalającego kasację, nawet gdyby to ostatnie dotknięte było wadą. W każdej bowiem sytuacji rozstrzygnięcie kasacyjne traci znaczenie z chwilą, gdy prawomocne orzeczenie w zakresie, do którego się ono odnosiło, przestało korzystać z powagi rzeczy osądzonej.

Takiego stanowiska Sądu Najwyższego, przedstawionego w tym postanowieniu, nie da się zaakceptować z kilku powodów. Pomijając już nieadekwatność argumentu odwołującego się do treści art. 544 § 2 k.p.k. dla ustalenia zakresu postępowań sądowych, których wznowienie jest dopuszczalne, Sąd Najwyższy w istotnym aspekcie merytorycznym nie tyle nie dostrzegł, co zbagatelizował niesłychanie ważny aspekt w odniesieniu do podstawy *propter falsa*. Wskazał mianowicie, że:

okoliczność, że przestępstwo popełniono po wydaniu kończącego postępowanie orzeczenia i że fakt ten ma, w takim razie, tylko pośredni na nie wpływ (przez to, że wadliwie z jego powodu rozstrzygnięto o oddaleniu kasacji), ma znaczenie drugorzędne. Zauważyć przecież trzeba, że przepis ustawy nie wartościuje zakresu wpływu omawianej przyczyny wznowienia na treść orzeczenia; związek zaś wskazywanego faktu z postępowaniem, w trakcie którego zapadło orzeczenie kończące, w każdym razie jest niewątpliwy.

W art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k., wymieniając jako podstawę wznowienia postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem (a więc, jak chce tego Sąd Najwyższy – postępowania w przedmiocie odpowiedzialności karnej przed sądem powszechnym, a nie postępowania kasacyjnego) dopuszczenie się związku z postępowaniem przestępstwa przy uzasadnionej obawie, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia, odwołuje się w swojej treści do postępowania oraz orzeczenia, których nie da się rozumieć inaczej aniżeli pojęć wymienionych w „głowie” § 1 (części zdania rozpoczynającej wyliczenie). Chodzić tu więc może jedynie o przestępstwo

³³ W tej mierze odwołano się do uchwały całego składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2000 r., I KZP 37/00.

³⁴ M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego...*, op. cit., s. 34–35.

popelnione w związku z tym postępowaniem, które ma zostać wznowione oraz o wpływ na treść orzeczenia go kończącego, które ma zostać uchylone, a nie o czyn popelniony po zakończeniu tego postępowania i wydaniu tego orzeczenia. Nie ma przy tym racjonalnych podstaw do tego, by kwestionować, że przesłanka wznowienia *propter falsa* ma charakter historyczny, a więc dotyczy wyłącznie czynów popelnionych przed albo w trakcie zakońzonego postępowania sądowego, nie zaś popelnionych po jego zakończeniu. Takim czynem byłoby natomiast popelnienie przestępstwa w związku z postępowaniem kasacyjnym.

Niezależnie od braku akceptacji tego rodzaju argumentacji, wskazać trzeba, że pogląd Sądu Najwyższego prowadzi do rezultatów niemożliwych do zaakceptowania z punktu widzenia systemowego. O zaistnieniu podstawy wznowienia postępowania karnego, która miałaby wystąpić w postępowaniu kasacyjnym, a która mogłaby prowadzić do wzruszenia orzeczenia wydanego w przedmiocie odpowiedzialności karnej, miałby móc orzekać sąd powszechny (co do zasady sąd apelacyjny, choć w szczególnym układzie także sąd okręgowy). Miałby nie tylko stwierdzać wystąpienie podstawy wznowienia (w tym zakresie jest to zwykła kompetencja sądu wznowieniowego), ale zmuszony byłby ustalić i ocenić, czy owa podstawa spowodowała wadliwe oddalenie kasacji. Właśnie w tym zakresie (potrzeby dokonania oceny wadliwości rozstrzygnięcia oddalającego kasację wydanego przez Sąd Najwyższy) sąd wznowieniowy musiałby w istocie, chociaż nie w pełnym zakresie, wcielić się w rolę sądu kasacyjnego i ocenić, czy w braku wystąpienia okoliczności stanowiącej podstawę wznowienia kasacja zostałaby uwzględniona.

Sąd Najwyższy nie dostrzegł również, że zajętemu w postanowieniu stanowisku stoi na przeszkodzie art. 539 k.p.k. przewidujący zakaz wnoszenia tzw. superkasacji. Jeżeli przyjąć założenie, na którym oparto zasadniczą część wyводу, że prawomocnym orzeczeniem sądu kończącym postępowanie, od którego wnoszona jest kasacja, ma być jedynie prawomocne orzeczenie sądu powszechnego kończące postępowanie, a postanowienie Sądu Najwyższego oddalające taką kasację, skoro nie ingeruje w treść takiego orzeczenia, nie kończy postępowania sądowego, to wprowadzanie zakazu superkasacji (przynajmniej w istotnej części) pozbawione byłoby racji, skoro takie postanowienie Sądu Najwyższego miałyby nie kończyć postępowania sądowego.

Z treści art. 539 k.p.k. wynika natomiast przeciwne założenie ustawodawcy. Zakazuje on wnoszenia kasacji od orzeczenia Sądu Najwyższego zapadłego w następstwie rozpoznania kasacji, a zatem – *lege non distinguente* – także postanowienia oddalającego nadzwyczajny środek zaskarżenia. Prawodawca musiał więc uznawać prawomocne orzeczenia Sądu Najwyższego, kończące merytorycznie postępowanie kasacyjne, po wydaniu których nie toczy się dalsze postępowanie, za orzeczenia kończące postępowanie sądowe. Poza tym, tak rozumiane pojęcie orzeczenia sądowego kończącego postępowanie, jak przyjął to Sąd Najwyższy, stałoby na przeszkodzie dopuszczalności wnoszenia kasacji chociażby od postanowień Sądu Najwyższego o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania – rozstrzygnięcie takie, podobnie jak postanowienie oddalające kasację – w żadnej mierze nie ingeruje w prawomocne orzeczenie sądu powszechnego. W tym zakresie praktyka

orzecznicza Sądu Najwyższego w ostatnim ćwierćwieczu jest jednolita i dopuszcza wprost taką możliwość (por. zapoczątkowujące ten kierunek postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1996 r., II KKN 87/96).

Przywołana przez Sąd Najwyższy w rozważanym tu postanowieniu praca M. Biłyja i A. Murzynowskiego także nie wspiera przyjętego przez Sąd Najwyższy poglądu. Wprost przeciwnie, autorzy ci wprost dopuszczali możliwość wznowienia postępowania wznowieniowego. Wskazywali, że:

postanowienie sądu odmawiające wznowienia postępowania kończy postępowanie sądowe związane z rozpatrzeniem złożonego w tej sprawie wniosku. Należy stwierdzić, że w określonych warunkach (niezaskarżenia go we właściwym terminie lub wyczerpania toku instancji) postanowienie to nabiera waloru prawomocności i może być odwołane tylko w drodze rewizji nadzwyczajnej lub wznowienia postępowania. Takie orzeczenie jako prawomocne stwarza stan rzeczy osądzonej dla stwierdzenia braku podstawy do wznowienia postępowania, wskazanej w negatywnym rozstrzygnięciu wniosku strony³⁵.

Choć stanowisko o niedopuszczalności wznowienia postępowania kasacyjnego i wznowieniowego zakończonych oddaleniem środka zaskarżenia jest przeważające, nie jest to pogląd wyrażany jednolicie czy w sposób dominujący jedynie przy nielicznych i wyjątkowych głosach przeciwnych. W ostatnich 15 latach wyróżnić można dwie grupy (pierwsza z nich jest bardziej liczna) orzeczeń, w których Sąd Najwyższy dopuszczał możliwość wznowienia postępowania kasacyjnego albo wznowieniowego (w niektórych z nich, w razie spełnienia przesłanek, wznowiał postępowanie, uchylał orzeczenia i przekazywał sprawy do ponownego rozpoznania).

Pierwszą grupą takich orzeczeń są postanowienia Sądu Najwyższego wydane na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. w związku z orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego niekonstytucyjność (dla niniejszej analizy nieistotne jest to, jaki był merytoryczny wynik postępowania wznowieniowego – uchylenie zaskarżonego orzeczenia albo oddalenie wniosku dowodowego; istotne pozostawało to, że Sąd Najwyższy merytorycznie wnioski rozpoznał):

- 1) **art. 535 § 2 k.p.k.** (w pierwotnym brzmieniu) – w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2006 r., SK 30/05³⁶;
- 2) **art. 526 § 2 k.p.k.** (w brzmieniu sprzed dnia 16 sierpnia 2016 r. – w tym dniu opublikowano bowiem w Dzienniku Ustaw orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego – Dz.U. z 2016 r., poz. 1243), przewidującego kwalifikowaną postać

³⁵ Ibidem, s. 61.

³⁶ Postanowienia z dnia: 12 kwietnia 2006 r., IV KO 24/06; 11 grudnia 2006 r., SDI 27/06; 26 lutego 2007 r., IV KO 68/06; 17 marca 2007 r., IV KO 31/07; 30 sierpnia 2007 r., IV KO 43/07; 18 czerwca 2009 r., IV KO 89/09 (odnotować jednak trzeba, że w postanowieniach z dnia: 25 października 2006 r., V KO 64/06; 14 lipca 2009 r., IV KO 75/09 i 25 listopada 2010 r., V KO 87/10 Sąd Najwyższy wnioski o wznowienie pozostawił bez rozpoznania, uznając, że wznowienie jest niedopuszczalne – w każdej z tych sprawach wykorzystano jednak, nietrafny i niemożliwy do wykorzystania, argument z właściwości), art. 544 § 2 k.p.k., w sprawie V KO 64/06 także z powołaniem się na orzeczenie w sprawie III KO 53/99, a w sprawie V K87/10 także odwołano się do art. 544 § 2 k.p.k. choć przy użyciu formuły „w zw. z art. 540 § 1 *in principio* k.p.k.” oraz judykatów w sprawach: III KO 53/99, III KO 115/00 oraz V KO 15/07.

przymusu adwokacko-radcowskiego, zakładającego konieczność sporządzenia i podpisania kasacji nie tylko przez osobę, która jest adwokatem albo radcą prawnym, ale przez osobę będącego jednocześnie obrońcą albo pełnomocnikiem (co wykluczało możliwość sporządzenia i podpisania kasacji osobiście przez stronę, która posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe) – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2016 r., SK 2/15³⁷;

- 3) **art. 50 § 3 usp** – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lipca 2005 r. SK 26/04³⁸.

Przyznać oczywiście należy, że w większości z tych orzeczeń (poza dwoma) Sąd Najwyższy nie dał wyrazu w pisemnych motywach zagadnieniu kwestii dopuszczalności wznowienia postępowania toczącego się przed Sądem Najwyższym, nawet jeżeli kwestia ta była przedmiotem rozważenia i przesadzenia przed merytorycznym rozpoznaniem wniosków o wznowienie postępowania.

W postanowieniu w sprawie SDI 70/16 Sąd Najwyższy wskazał, że możliwość zastosowania art. 540 § 2 k.p.k. nie jest też ograniczona wyłącznie do głównego przedmiotu procesu. Takie ograniczenie nie wynika z treści przepisu, a skoro regulacja określająca podstawy do wznowienia postępowania – i podstawy kasacji – stanowi ograniczenie w dostępie do tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia dla stron, to w drodze wykładni nie jest uprawnione dalsze zawężanie zakresu, w jakim wznowienie postępowania może nastąpić (*exceptiones non sunt extendendae*). Za przeszkodę do wznowienia w tej sprawie postępowania nie uznano tego, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażany był pogląd (który Sąd Najwyższy scharakteryzował jako utrwalony), iż wydanie przez Sąd Najwyższy postanowienie, którym oddalono kasację, nie ma znaczenia w kontekście właściwości sądu w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania. W stanowisku tym chodzi bowiem o to, że sam fakt rozstrzygnięcia o bezzasadności skargi kasacyjnej decyduje tylko o niesłuszności tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia i nie zmienia tego, iż postępowanie sądowe zakończyło się prawomocnym orzeczeniem sądu okręgowego lub apelacyjnego. Pomijając już to, że w tej sprawie nie doszło do merytorycznego rozstrzygnięcia o zasadności kasacji, to przecież wniosek o wznowienie nie dotyczy postępowania dyscyplinarnego, ale tego postępowania sądowego, które zakończyło się odmową przyjęcia kasacji.

W uzasadnieniu postanowienia wskazanego w pkt. 3 Sąd Najwyższy nie tylko dostrzegł problematykę dopuszczalności wznowienia postępowania wznowieniowego, ale uczynił ją przedmiotem szerszej analizy. Wskazał, że postanowienia kończące postępowanie niekoniecznie muszą zamykać drogę do wydania wyroku i że rozumieć przez owe orzeczenia wypada nie tylko te, których przedmiotem jest odpowiedzialność karna sprawcy czynu, ale również te, których przedmiot

³⁷ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 13 stycznia 2017 r., SDI 70/16; 17 stycznia 2017 r., II KO 27/16; 24 kwietnia 2017 r., SDI 5/17; 8 czerwca 2017 r., SDI 45/17 – w sprawach tych doszło nie tylko do wznowienia postępowania kasacyjnego, które toczyło się już na skutek przyjęcia kasacji przed Sądem Najwyższym, ale w niektórych z nich doszło do wznowienia postępowania kasacyjnego zakończonego postanowieniem Sądu Najwyższego utrzymującym w mocy zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji, a więc postępowania kasacyjnego w jego fazie międzyinstancyjnej.

³⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2007 r., V KO 35/07.

jest inny. W tym ostatnim wypadku chodzi o postanowienia rozstrzygające o pewnych kwestiach autonomicznych, które zapadają w różnych sprawach ubocznych w czasie toczącego się właściwego postępowania karnego oraz w związku z jego przebiegiem. Za takie postępowanie uznano z kolei postępowanie w przedmiocie wznowienia postępowania, także w aspekcie przeprowadzonego w jego ramach postępowania zażaleniewego (zażalenie na zarządzenie o odmowie przyjęcia zażalenia na postanowienie sądu apelacyjnego oddalającego wnioski o wznowienie), w tym zakresie w postanowieniu odwołano się do poglądów doktryny i orzecznictwa Sądu Najwyższego na gruncie kasacji, stosownie do których za „orzeczenia kończące postępowanie sądowe” uznawano między innymi postanowienia sądu odwoławczego, z których wynika niedopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji³⁹.

Do drugiej grupy orzeczeń zaliczyć trzeba sprawy, w których Sąd Najwyższy dopuścił również możliwość wznowienia postępowania wznowieniowego, z uwagi na występujące bezwzględne przyczyny odwoławcze określone w art. 439 § 1 k.p.k., a więc na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. (choć *in concreto* postępowanie wznowieniowe toczyło się przed sądem apelacyjnym, jednak dla oceny dopuszczalności wznowienia postępowania wznowieniowego nie ma to jakiegokolwiek znaczenia).

W chronologicznie pierwszym tego rodzaju orzeczeniu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2010 r., III KO 96/09) wskazano, że:

choć instytucja wznowienia postępowania ma zastosowanie – generalnie rzecz ujmując – do postępowań zakończonych prawomocnym orzeczeniem rozstrzygającym o odpowiedzialności karnej (zob. podstawy wznowienia wskazane w przepisach art. 540–540a k.p.k.), to poza sporem pozostaje, że w sytuacji ujawnienia się powodów przewidujących wznowienie postępowania z urzędu (art. 542 § 3 k.p.k.), instytucja ta ma zastosowanie także i do tych postępowań, które są prowadzone po uprawomocnieniu się orzeczenia rozstrzygającego o fakcie głównym (np. do postępowań wykonawczych). Bez wątplenia więc przepis art. 542 § 3 k.p.k. ma zastosowanie również do postępowania wznowieniowego, które podlega badaniu z urzędu pod kątem wad prawnych wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k., w tym – określonej specyficznie dla tego postępowania – w art. 439 § 1 pkt 1 w zw. z art. 40 § 3 k.p.k.

W tej sprawie Sąd Najwyższy wznowił postępowanie wznowieniowe, uchylił zaskarżone postanowienie oddalające wnioski o wznowienie postępowania i sprawę przekazał sądowi apelacyjnemu jako sądowi wznowieniowemu do ponownego rozpoznania. Powodem tego rodzaju rozstrzygnięcia było to, że postanowienie o oddaleniu wniosku o wznowienie postępowania dotknięte było jedną z bezwzględnych przyczyn odwoławczych.

Z kolei w postanowieniu z dnia 27 marca 2013 r., II KO 13/13 Sąd Najwyższy wznowił postępowanie wznowieniowe, zakończone postanowieniem sądu apelacyjnego oddalającym wnioski o wznowienie, uchylił postanowienie tego sądu

³⁹ Postanowienie z 15 kwietnia 1998 r., III KKN 420/97, OSNKW 1998, z. 5–6, poz. 29; P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2004, s. 119; postanowienia Sądu Najwyższego o utrzymaniu w mocy zarządzenia o odmowie przyjęcia kasacji (zob. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 1284).

i przekazał mu sprawę wniosku o wznowienie postępowania do ponownego rozpoznania w postępowaniu wznowieniowym. Podstawą tego rozstrzygnięcia był art. 439 § 1 pkt 1 w zw. z art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. (art. 542 § 3 k.p.k.). W uzasadnieniu swojego rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy wskazał, że:

choć instytucja wznowienia postępowania ma zastosowanie – generalnie rzecz ujmując – do postępowań zakończonych prawomocnym orzeczeniem rozstrzygającym o odpowiedzialności karnej (zob. podstawy wznowienia wskazane w przepisach art. 540–540a k.p.k.), to poza sporem pozostaje, że w sytuacji ujawnienia się powodów przewidujących wznowienie postępowania z urzędu (art. 542 § 3 k.p.k.), instytucja ta ma zastosowanie także i do tych postępowań, które są prowadzone po uprawnieniu się orzeczenia rozstrzygającego o fakcie głównym (zob. postanowienie SN z dnia 18 marca 2010 r., sygn. III KO 96/09, Lex 578212). Nie ma żadnych wątpliwości, że przepis art. 542 § 3 k.p.k. ma zastosowanie w tym i do postępowania wznowieniowego, które podlega jak każde inne badaniu z urzędu pod kątem ewentualnych uchybień wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k. w zw. z art. 40 § 1 k.p.k.

W postanowieniu z dnia 24 lutego 2021 r., II KO 4/21 Sąd Najwyższy wznowił postępowanie wznowieniowe zakończone postanowieniem sądu apelacyjnego oddalającym wnioski o wznowienie postępowania, uchylił to orzeczenie i sprawę wniosku o wznowienie postępowania przekazał Sądowi Najwyższemu jako właściwemu do jego rozpoznania w zw. z treścią art. 544 § 2 k.p.k. Podstawę wznowienia stanowił w tym wypadku art. 542 § 3 w zw. z art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k.

Aczkolwiek w dwóch pierwszych wskazanych wyżej sprawach (III KO 96/09 i II KO 13/13) Sąd Najwyższy przyjął (choć jedynie w aspekcie podstawy wznowienia określonej w art. 542 § 3 k.p.k.) stanowisko zbieżne z tym, jakie prezentowane jest w niniejszym opracowaniu, to odnotować jednak trzeba, że w istocie nie przedstawiono jakiegokolwiek argumentacji, która miałaby taki pogląd wspierać, poza samym stwierdzeniem, że nie ma żadnych wątpliwości, że art. 542 § 3 k.p.k. ma tu zastosowanie. Notabene, nie wskazano także, pomimo zajętego wyraźnego stanowiska w tej mierze, dlaczego wznowienie postępowania wznowieniowego na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. jest w ogóle dopuszczalne, podczas gdy na podstawie określonej w art. 540–540a k.p.k. miałyby to już być niemożliwe.

Pierwsze z powołanych wyżej orzeczeń wymaga szczególnego odnotowania z jeszcze jednego dodatkowego powodu. Otóż sprawozdawcą w tej sprawie była sędzia, która była również członkiem składu orzekającego w sprawie III KO 115/00 (i to również jako sprawozdawca), w której – jeszcze przed wprowadzeniem łącznie z likwidacją instytucji nieważności orzeczenia podstaw do wznowienia postępowania z urzędu (art. 542 § 3 k.p.k.) – wypowiedziano pogląd wielokrotnie następnie powtarzany w późniejszym orzecznictwie sądowym i literaturze przedmiotu, o niedopuszczalności wznowienia postępowania. Okoliczność ta powinna mieć istotne znaczenie dla oceny zasadności niejako automatycznego przenoszenia poglądu wypowiedzianego w 2001 r. na grunt obowiązującego obecnie stanu prawnego, bez dostrzeżenia zmian normatywnych, jakie nastąpiły w związku z uchyleniem z systemu prawa instytucji nieważności. Orzeczenie to, niestety, przeszło – poza nielicznymi i jednostkowymi przypadkami – w istocie niezauważone w orzecznictwie sądowym i literaturze przedmiotu.

Z tego punktu widzenia wart zauważenia jest także skład orzekający w powołanej sprawie II KO 13/13, w której brał udział (choć nie jako sędzia sprawozdawca) sędzia, który zasadniczo opowiadał się przeciwko dopuszczalności wznowienia postępowania wznowieniowego czy kasacyjnego⁴⁰. W sprawie V KO 47/10 wyrażono przy tym stanowczy pogląd, że: „Nie jest możliwe wznowienie, zarówno na wniosek strony, jak i z urzędu, samego postępowania o wznowienie, zakończono uprzednio prawomocnym orzeczeniem sądu o oddaleniu wniosku strony lub o braku podstaw do wznowienia *ex officio*”.

Dla uzasadnienia tego poglądu wskazano, że wznowienie postępowania dotyczy wyłącznie „postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem” i wszelkie podstawy wznowieniowe (także te określone w art. 542 § 3 k.p.k.) odnoszą się tylko do takiego postępowania. Przepisy o wznowieniu zamieszczone są w ramach norm o nadzwyczajnych środkach zaskarżenia, po uprzedniej regulacji całego postępowania sądowego, w tym w trybach szczególnych. Owo postępowanie sądowe, uregulowane we wcześniejszych przepisach, to postępowanie w przedmiocie procesu, a więc odnośnie do odpowiedzialności prawnej określonej osoby, w tym i dopuszczalności procedowania w tej materii. Z tego wywiedziono, że wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania jest aktualne właśnie odnośnie do postępowań sądowych o takim przedmiocie (w uzasadnieniu wskazano także na inne przedmioty postępowania głównego niż odpowiedzialność karna). Sąd Najwyższy zwrócił również uwagę na to, że w doktrynie dopuszcza się możliwość wznowienia postępowań ubocznych, a więc w zakresie innym niż zasadniczy nurt procesu – dotyczy to jednak tylko tych z nich, które mają wobec niego autonomiczny charakter. W wypadku postępowania o wznowienie jego przedmiotem nie są ani odpowiedzialność prawna, ani inna kwestia uboczna niezwiązana z postępowaniem odnośnie do tej odpowiedzialności, lecz problem istnienia podstaw do samego wznowienia procesu, w sytuacji gdy zagadnienie odpowiedzialności prawnej jest już rozstrzygnięte prawomocnym orzeczeniem sądu. Nie jest to zatem postępowanie uboczne, o jakim wyżej mowa. Inne rozumienie tej konstrukcji, jak zaznaczono w uzasadnieniu, prowadzić by musiało do przyjęcia, że możliwe jest również wznowienie postępowania kasacyjnego, zakończonego oddaleniem kasacji, gdyż kończy je przecież prawomocne orzeczenie sądu, i to w sytuacji, gdy niedopuszczalna jest już sama kasacja od orzeczenia zapadłego w wyniku uprzedniego rozpoznania kasacji (art. 539 k.p.k.).

Odwołanie się w pisemnych motywach postanowienia w sprawie V KO 47/10 do pracy M. Biłyja i A. Murzynowskiego (podobnie jak w wypadku postanowienia w sprawie III KO 115/00) nie zostało uczynione jednak precyzyjnie. Co prawda autorzy wyrażają ogólny pogląd o tym, jakie postępowanie może być przedmiotem postępowania, który przywołano w postanowieniu. Konkretyzując go i odnosząc wprost do kwestii wznowienia postępowania i kończącego je postanowienia oddalającego wniosek o wznowienie postępowania, wprost następnie wskazali,

⁴⁰ Zob. np. postanowienie z dnia 20 maja 2010 r., V KO 47/10, oraz T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., s. 1284. W sprawie V KO 47/10 wyrażono przy tym stanowczy pogląd, że „Nie jest możliwe wznowienie, zarówno na wniosek strony, jak i z urzędu, samego postępowania o wznowienie, zakończonego uprzednio prawomocnym orzeczeniem sądu o oddaleniu wniosku strony lub o braku podstaw do wznowienia *ex officio*”.

że postanowienie oddalające wniosek o wznowienie postępowania, o ile uzyskało walor prawomocności, może następnie być przedmiotem rewizji nadzwyczajnej lub wznowienia postępowania⁴¹ – pamiętać jednak trzeba o tym, że w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r. bezwzględne przyczyny odwoławcze stanowiły podstawę wznowienia postępowania nie tylko z urzędu, ale i na wniosek strony (por. art. 474 § 2 w zw. z 476 § 2 i art. 388 k.p.k. z 1969 r.).

Na marginesie należy jeszcze odwołać się do zarządzenia z dnia 23 marca 2022 r., III KO 22/22, które *prima vista* mogłoby sugerować, że sygnalizacja strony postępowania, zgłoszona w trybie art. 9 § 2 k.p.k., doprowadziła do zbadania wystąpienia w postępowaniu kasacyjnym zakończonym postanowieniem o oddaleniu kasacji jako oczywiście bezzasadnej, którego owa sygnalizacja dotyczyła, wystąpienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej, którą miało być, zdaniem strony, dotknięte postanowienie Sądu Najwyższego wydane w trybie art. 535 § 3 k.p.k.⁴² Wskazuje na to wprost treść rozstrzygnięcia, w którym odwołano się do stwierdzenia braku podstaw (które silnie sugeruje uprzednie zbadanie merytoryczne zagadnienia z rezultatem negatywnym w odniesieniu do wznowienia postępowania z urzędu, o którym mowa w art. 542 § 3 k.p.k.). Lektura uzasadnienia jasno natomiast dowodzi, że podstawą wydania takiego zarządzenia był brak możliwości (niedopuszczalność) wznowienia postępowania kasacyjnego z urzędu (stąd, przy zastosowaniu art. 118 k.p.k., zarządzenie to należy odczytywać jako rozstrzygające o niedopuszczalności wznowienia, a nie o braku podstaw do wznowienia)⁴³.

Podsumowując, wskazać trzeba, że przepisy Kodeksu postępowania karnego dopuszczają możliwość wznowienia postępowania kasacyjnego albo wznowienieowego, zakończonych postanowieniem o oddaleniu wniesionego środka zaskarżenia, a jedyne ograniczenia przy wznowieniu będą stanowiły podstawy zaskarżenia (nie znajdują tu zastosowania podstawy wskazane w art. 540 § 1 pkt 2 i art. 540a k.p.k.). Opowiadając się za taką wykładnią art. 540 i art. 542 § 3 k.p.k., trzeba zarazem pamiętać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego w ostatnich 24 latach, choć nie jednolitym, jednak dominującym (zwłaszcza w aspekcie ilościowym), przyjmowany był pogląd przeciwny. Norma prawna, jaka wykształciła się w procesie wykładni oraz stosowania prawa (nawet jeżeli owa wykładnia była nieprawidłowa) i funkcjonowała w obrocie prawnym przez wiele lat, ma z kolei istotne znaczenie dla stabilności prawa i stosunków prawnych. Ten aspekt rozważanego tu zagadnienia wymaga jednak odrębnej analizy i w związku z tym nie stanowi przedmiotu rozstrzygnięcia w ramach tego opracowania.

⁴¹ M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego...*, op. cit., s. 61.

⁴² Art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z tym, że w jednoosobowym składzie Sądu Najwyższego, który rozpoznał kasację, brał udział sędzia powołany w 2018 r.

⁴³ Na marginesie zauważyć jedynie trzeba, że przyjętego w zarządzeniu braku dopuszczalności wznowienia postępowania w żaden sposób nie może kompensować wskazana w końcowej części uzasadnienia możliwość wniesienia przez jeden z podmiotów wskazanych w art. 521 k.p.k. kasacji nadzwyczajnej. Wniesieniu takiej kasacji stoi bowiem na przeszkodzie zakaz wnoszenia tzw. superkasacji (art. 539 k.p.k.), a więc kasacji od orzeczenia zapadłego w następstwie rozpoznania tego rodzaju nadzwyczajnego środka zaskarżenia. O ile, o czym była już mowa, w orzecznictwie zasadnie dopuszcza się możliwość wniesienia kasacji od postanowienia pozostawiającego kasację bez rozpoznania, o tyle możliwości takiej nie rozciąga się na postanowienia oddalające kasację, gdyż orzeczenia takie merytorycznie rozstrzygają o wniesionej kasacji.

BIBLIOGRAFIA

- Biłoj M., Murzynowski A., *Wznowienie postępowania karnego w PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980.
- Doda Z., *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym (węzłowe zagadnienia)*, Warszawa 1972.
- Gostyński Z., w: J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1998, LEX/el. 2023.
- Grajewski J., Steinborn S., w: L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX/el. 2022.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2003.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el. 2022.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2012, Legalis 2022.
- Kalinowski P., *Derogacja przez Trybunał Konstytucyjny podstawy normatywnej orzeczenia sądu karnego jako przesłanka wznowienia postępowania – uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, w: *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2014.
- Kalinowski S., *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym*, Warszawa 1954.
- Kosonoga J., *Prawomocne orzeczenie kończące postępowanie sądowe w rozumieniu art. 540 § 1 k.p.k.*, w: J. Kosonoga (red.), *Studia i Analizy Sądowy Najwyższego. Przegląd Orzecznictwa za rok 2017*, Warszawa 2018.
- Matras J., w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2022.
- Sakowicz A., w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2020.
- Samochowicz J., *Przedmiot wznowienia postępowania z mocy art. 474 k.p.k.*, PPK 1978, nr 4.
- Szumiło-Kulczycka D., *Prawne warunki dopuszczalności wznowienia postępowania sądowego*, w: *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, A. Gaberle, S. Waltoś (red.), Warszawa 2000.
- Śliwiński S., *Wznowienie postępowania karnego w prawie Polski na tle porównawczym*, Warszawa 1957.
- Świecki D., w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2023.
- Wędrychowska E., OSP 1999, nr 11.
- Zabłocki S., w: J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2004.
- Zabłocki S., *Nowela k.p.k. z dnia 20 lipca 2000 r. Komentarz*, Warszawa 2000, LEX/el. 2022.

Cytuj jako:

Hudzik M., *Dopuszczalność wznowienia postępowania kasacyjnego i wznowieniowego zakończono-
nego postanowieniem oddalającym wniesiony środek zaskarżenia*, „Ius Novum” 2023 (17) nr 3,
s. 64–86. DOI: 10.26399/iusnovum.v17.3.2023.22/m.hudzik